

Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi, br. 6 (2017), str. 13 - 21
A. Kukuruzović: Tragom prošlosti zavičaja i zavičajnika do recepcije autobiografskog djela *Moja Zlatna dolina*

Anka Kukuruzović

UDK: 821.163.42-32.09Kolarić-Kišur, Z.
DOI: <http://doi.org/10.21857/mnlqgcj34y>
Stručni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 14.6.2017.

TRAGOM PROŠLOSTI ZAVIČAJA I ZAVIČAJNIKA DO RECEPCIJE AUTOBIOGRAFSKOG DJELA MOJA ZLATNA DOLINA

Sažetak

Zbirka pripovijedaka *Moja Zlatna dolina* jedna je od rijetkih koje govore o ljubavi prema zavičaju Požeštine. Upravo zato djelo zauzima važno mjesto u povijesti dječje književnosti 20. stoljeća te je zbog toga i svrstano na popis lektire u četvrtome razredu osnovne škole (Nastavni plan i program, 2006.). Međutim, istraživanja pokazuju (Aladrović Slovaček i Marić, 2014.) da djelo ne doživljava svoju recepciju u potpunosti, osobito zato što ga mnogi učitelji, čak i u osnovnim školama Požeško-slavonske županije, ne obrađuju na satima lektire, a time ga ne približavaju svojim učenicima. S druge strane, poznato je da je ljubav prema zavičaju i prema domovini veća što ih bolje poznamo (Kukuruzović, 2008.). Upravo je zato cilj ovoga istraživanja ispitati recepciju djela *Moja Zlatna dolina* kod učenika trećega razreda. Kako bi recepcija bila što uspješnija, učenici su napravili miniprojekt u kojemu su proučavali prošlost zavičaja. U svrhu provođenja projekta razredni je odjel (eksperimentalna skupina) podijeljen u četiri skupine. Skupine su istraživale i proučavale znamenite osobe požeškoga zavičaja, stare predmete koji su se rabili u prošlosti, odijevanje u prošlosti i dječje igre u prošlosti. Nakon projektnih aktivnosti učenici su pročitali pripovijetke *Susreti koji se ne zaboravljaju* i *Šeširi koji mi zagorčaše život* (iz zbirke *Moja Zlatna dolina*). Nakon čitanja ispitani su testom razumijevanja pročitanoa i upitnikom o stavovima prema pročitanoa i prema projektu koji je proveden neposredno prije čitanja. U paralelnom razredu, tzv. kontrolnoj skupini, provedena je aktivnost čitanja zadanih ulomaka te recepcija pročitanoa. Očekivanje da će učenici eksperimentalne skupine pokazati bolju recepciju zadanih ulomaka te pozitivniji stav prema djelu u cjelini upravo zbog provedenoga projekta koji je učenicima pomogao u razumijevanju potvrdilo se.

Ključne riječi: zavičaj; zavičajnici; recepcija djela *Moja Zlatna dolina*.

1. UVOD

Temeljni je cilj nastave hrvatskoga jezika u mlađim razredima osnovne škole razvijati jezično-komunikacijske kompetencije te stjecanje temeljne jezične pismenosti i kulture. Pismenost se definira (Anić, 1991.) kao poznavanje slova, odnosno poznavanje vještina čitanja i pisanja. U ranome učenju i poučavanju jezik kao apstraktan sustav znakova poučava se poticanjem jezičnih djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Tijekom vrtićkoga, a osobito predškolskoga razdoblja, dijete se ciljanim predvježbama za razvoj motorike te vježbama koje osvježavaju glasovnu osjetljivost priprema za složene jezične djelatnosti – čitanje i pisanje. U prvome razredu osnovne škole dijete započinje s procesom kodiranja i dekodiranja, odnosno čitanjem, a usporedno s tim i s procjenom pisanja, ponajprije velikih i malih tiskanih, a potom i pisanih slova. Učitelj je taj koji nastavni proces moderira te ga poučava početnom i pravilnom čitanju. Čitanje je temeljna sposobnost za učenje i vježbanje recepcije. Želite li učenicima približiti knjigu da je čitaju s veseljem, nužno je osigurati pozitivna iskustva s knjigom. „Naime, doživljaj književnog djela stanje je unutarnjeg zanosa, uzbuđenja, sanjarenja, maštanja, asocijacije što ih izaziva djelo u psihi učenika, ali se ne može objasniti i riječju opisati.“ (Kovačević, 1997.)

Autobiografsko djelo *Moja Zlatna dolina* govori o ljepoti i djetinjstvu rodnoga kraja te ljubavi prema zavičaju Požege i Požeštine. Stoga zauzima važno mjesto u povijesti dječje književnosti 20. stoljeća, a svrstano je i na popis lektire u 4. razredu osnovne škole (Nastavni plan i program, 2006.). Međutim, istraživanja pokazuju (Aladrović Slovaček i Marić, 2014.) da djelo ne doživljava svoju recepciju u potpunosti, osobito zato što ga mnogi učitelji, čak i u osnovnim školama Požeško-slavonske županije, ne obrađuju na satima lektire, a time ga ne približavaju svojim učenicima. S druge strane, poznato je da je ljubav prema zavičaju i prema domovini veća što ih bolje poznajemo (Kukuruzović, 2008.). Upravo zato u ovome se radu želi pokazati kako nastava lektire može biti zanimljiva i svrsishodna, osobito ako je riječ o zavičajnome književniku.

2. O MOJOJ ZLATNOJ DOLINI U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Autobiografsko djelo *Moja Zlatna dolina*, kako je već rečeno, zauzima važno mjesto u povijesti dječje književnosti dvadesetoga stoljeća te je upravo zbog toga već dulje vrijeme na popisu lektire učenicima četvrtoga razreda. Iako je djelo zanimljivo i duhovito, djeci lako čitljivo, pisano slavonskim dijalektom, mnogi učitelji razredne nastave smatraju ga neprimjerenim učenicima četvrtoga razreda. Istraživanja pokazuju (Aladrović Slovaček i Marić, 2014.) da se na lektirnom popisu, prema mišljenju učitelja, nalaze zanimljiviji romani i priče. Najčešće su to:

Priče iz davnine, Družba Pere Koržice, Emil i Detektivi, Vlak u snijegu, Blizanke, Duh u močvari... S druge strane, više od 50% učenika koji su na satu lektire obrađivali djelo *Moja Zlatna dolina*, kaže kako voli čitati to djelo, a više od 90% učenika željelo bi da ostane na popisu lektire.

Čitajući to djelo, učenici mogu istražiti i upoznati povijest svoga zavičaja, kulturu i tradiciju te uživati u bajkovitom opisu zavičaja i bezbrižnog djetinjstva: „Nikada nisam čula toliko slavuja odjednom, kao u mojoj Zlatnoj dolini. Niti užila mirise bujnih bašča, koje se protezahu gotovo iza svake i najmanje kuće, pune lijepih kata, dragoljuba, kalopera, jasmína i jorgovana, bez kojih se ne može osjetiti puna ljepota ove doline.“ „...između Papuka, Krndije, Psunja i Babljih gora, tamo gdje su vrbe zacrtale tok rijeke Orljave...“ „...Možda i zato što sam tamo proživjela sretno djetinjstvo i mladost sve do udaje zavoljela sam taj gradić u Zlatnoj dolini kao što se voli rodni grad i domovina.“ Upravo to djetinjstvo osnovni je motiv koji učenicima može poslužiti u povezivanju njihova stvarnoga života i toga djela, osobito učenicima čiji je životni prostor isti u kojemu je odrastala Zlata Kolarić-Kišur. Lektira je sastavni dio nastave književnosti u svim razdobljima školovanja (Rosandić, 1986.).

Pri odabiru lektire važno je voditi računa te na popis obavezno odabrati nekog književnika-zavičajnika. Upravo je zato to djelo stavljeno na popis lektire za četvrti razred osnovne škole te pomaže učenicima da upoznaju svoj zavičaj i preko književnika koji su o njemu nekada pisali. Budući da u dječjoj književnosti nemamo puno književnika zavičajnika koji su dijelili ili dijele prostor s današnjim učenicima Požeštine, ovaj je roman iznimno važan, a ponajviše njegova recepcija kod onih najmlađih. Važno je naglasiti da je Zlata Kolarić-Kišur vrlo malo zastupljena i u čitankama za mlađe razrede osnovne škole, a napisala je mnogo priča i pjesama upravo za djecu.

3. ISTRAŽIVANJE

Cilj i hipoteze istraživanja

Cilj je ovoga istraživanja ispitati recepciju djela *Moja Zlatna dolina* kod učenika trećega i četvrtoga razreda osnovne škole:

- a) s obzirom na sudjelovanje u projektu (treći razred – eksperimentalna skupina i četvrti razred – kontrolna skupina);
- b) s obzirom na spol (dječaci i djevojčice);
- c) s obzirom na sudjelovanje u vrtićkom programu (minimalno 3 godine);
- d) s obzirom na ocjenu iz Hrvatskoga jezika.

U skladu s temeljnim ciljem i problemima istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

- **H1** – Očekuje se da će učenici koji su bili uključeni u projekt pokazati i bolju recepciju *Moje Zlatne doline*.
- **H2** – Očekuje se da će djevojčice pokazati znatno bolju recepciju od dječaka.
- **H3** – Očekuje se da će učenici koji su najmanje tri godine bili uključeni u vrtićki program pokazati bolju recepciju od onih koji nisu polazili vrtić minimalno tri godine.
- **H4** – Očekuje se da će učenici boljšeg uspjeha iz Hrvatskoga jezika pokazati i bolju recepciju djela.

Instrument istraživanja (opis)

Učenici trećeg razreda (eksperimentalna skupina) proučavali su prošlost zavičaja kroz miniprojekt u trajanju dva tjedna. Sudjelovali su svi članovi razrednog odjela, podijeljeni u četiri skupine. Svaka skupina dobila je zaduženje za pojedini zadatak i upute na koji ga način ostvariti. Prva skupina istraživala je i proučavala znamenite književnike i umjetnike požeškoga kraja s naglaskom na Zlatu Kolarić-Kišur, Dobrišu Cesarića, Dragutina Lermana i Miroslava Kraljevića. Druga je skupina istraživala i proučavala stare predmete i njihovu uporabu u prošlosti. Treća je skupina proučavala kako se odijevalo u prošlosti, a četvrta dječje igre u prošlosti.

Projekt se ostvarivao povezivanjem sadržaja nastavnih predmeta: Priroda i društvo, Hrvatski jezik, Likovna kultura, Glazbena kultura i Tjelesna i zdravstvena kultura. Prezentacija projekta održana je uz pomoć tematskih plakata, slikovnog materijala, likovnih uradaka te razredne etnoizložbe.

Nakon projektnih aktivnosti učenici su pročitali pripovijetke *Susreti koji se ne zaboravljaju* i *Šeširi koji mi zagorčaje život* (iz zbirke *Moja Zlatna dolina*).

Nakon čitanja ispitani su testom razumijevanja pročitana tekstova te upitnikom o stavovima prema pročitanoj tekstu i prema projektu koji je proveden prije čitanja.

U četvrtom razredu, tzv. kontrolnoj skupini, provedena je samo aktivnost čitanja zadanih ulomaka te recepcija pročitana.

Test razumijevanja pročitana tekstova sadržavao je pet pitanja u kojima su učenici zaokruživali točan odgovor, dopunjavali te prepoznavali odgovor u tekstu, a upitnik se sastojao od dvaju pitanja otvorenoga tipa.

Uzorak istraživanja

U ispitivanju je sudjelovao 41 učenik, trećeg (43,9%) i četvrtog (56,1%) razreda Osnovne škole fra Kaje Adžića Pleternica (N = 82), među kojima je bilo 51,2% dječaka i 48,8% djevojčica. Učenici su, osim prema spolu, podijeljeni i s obzirom na ocjenu iz

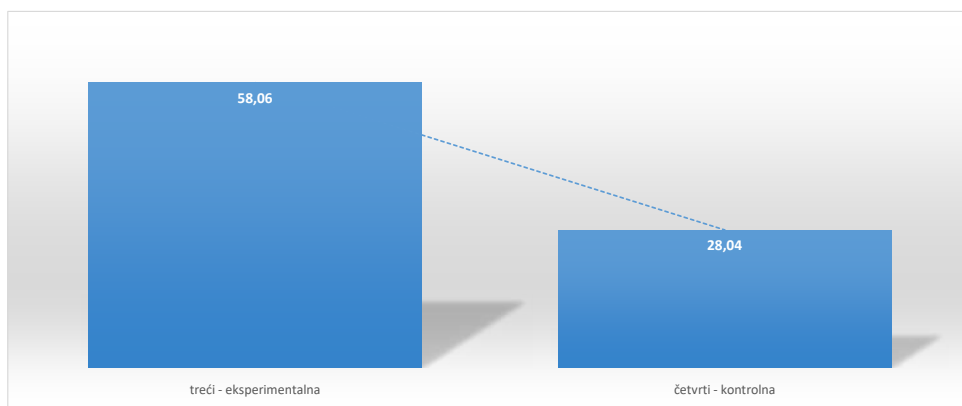
Hrvatskoga jezika: 12,2% dovoljnih; 20,7% dobrih; 32,9% vrlo dobrih; 34,1% odličnih te sudjelovanje u vrtićkome programu u trajanju od najmanje tri godine.

Vrtić u trajanju od najmanje tri godine polazilo je 45,1% učenika.

Rezultati istraživanja

Prvi je cilj istraživanja bio ispitati recepciju djela *Moja Zlatna dolina*. Rezultati pokazuju, kako se i pretpostavilo, da bolju recepciju imaju učenici eksperimentalne skupine, tj. učenici koji su bili uključeni u projekt (grafikon 1). Navedeni rezultati pokazuju da se prva hipoteza može u potpunosti prihvatiti jer učenici eksperimentalne skupine pokazuju statistički znatno bolje rezultate u recepciji *Moje Zlatne doline*.

Grafikon 1. Rezultati ispitanika s obzirom na uključenost u projekt

Uz test razumijevanja, ispitani su i stavovi učenika o projektnim zadacima.

Na pitanje „Kako je projekt pomogao u razumijevanju?“ učenici navode sljedeće odgovore:

„Puno mi je pomogao. Lakše sam razumio pripovijetke jer smo o poznatim osobama, igrama i oblačenju u prošlosti istraživali u projektu.“ (Karlo)

„Da, pomogao mi je jer sam imala istražiti Miroslava Kraljevića, a o njemu sam puno saznala i poslije iz pripovijetke Susreti koji se ne zaboravljaju.“ (Valentina)

„U projektu sam već čula za ove znamenite osobe pa sam ih lakše upamtila kod čitanja priče.“ (Mihaela)

„Projekt mi je pomogao jer sam saznao koje su se igre igrale u prošlosti i kako se nekad oblačilo pa sam bolje razumio pripovijetku Šeširi koji mi zagorčaše život.“ (Luka)

Na drugo pitanje „Bi li želio pročitati i ostale pripovijetke?“ učenici su odgovarali:

„Željela bih pročitati i ostale pripovijetke jer su mi ove baš bile jako zanimljive.“
(Nikolina)

„Ja ću pročitati i ostale pripovijetke iz zbirke *Moja Zlatna dolina* jer volim čitati.“
(Lea)

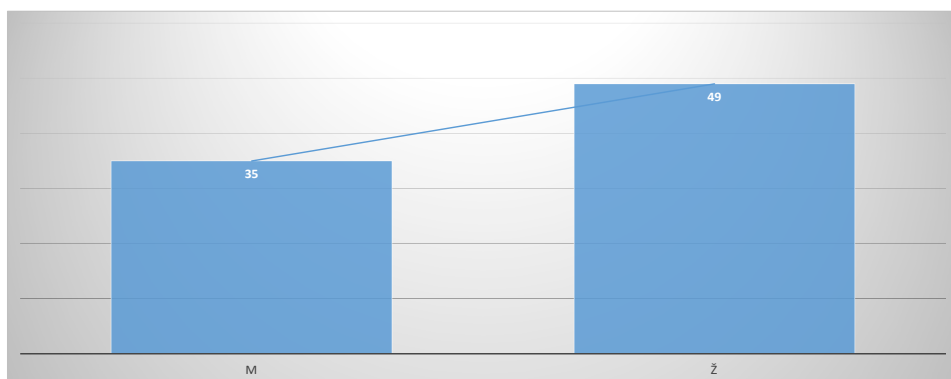
„Volio bih pročitati još pripovijedaka iz ove knjige jer su zabavne i smiješne.“
(Antonio)

„Željela bih pročitati tu knjigu zato što je zabavna.“ (Ana)

Vrlo pozitivne reakcije učenika pokazuju važnost ostanka toga djela na popisu lektire za učenike četvrtoga razreda te pozitivan stav prema zavičajnoj književnici.

Drugi je cilj istraživanja bio ispitati razlikuju li se učenici u svojim odgovorima, tj. rezultatima, s obzirom na spol. Rezultati pokazuju da djevojčice imaju znatno bolju recepciju djela od dječaka (grafikon 2).

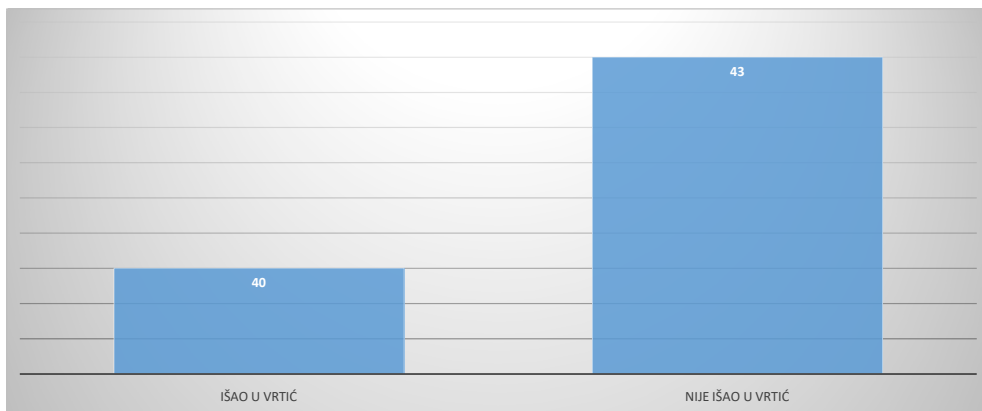
Grafikon 2. Rezultati ispitanika s obzirom na spol

Navedeni rezultati upućuju da se može potvrditi druga hipoteza, koja pretpostavlja da će djevojčice pokazati znatno bolju recepciju djela *Moja Zlatna dolina* od dječaka.

Treći je cilj istraživanja bio ispitati postoji li razlika u recepciji djela s obzirom na pohađanje vrtića u trajanju od najmanje tri godine jer naime istraživanje PIRLS (2011.) pokazuje da su djeca koja su bila uključena u vrtićke programe u trajanju od najmanje tri godine pokazala znatno bolje rezultate na testu čitalačke kompetencije.

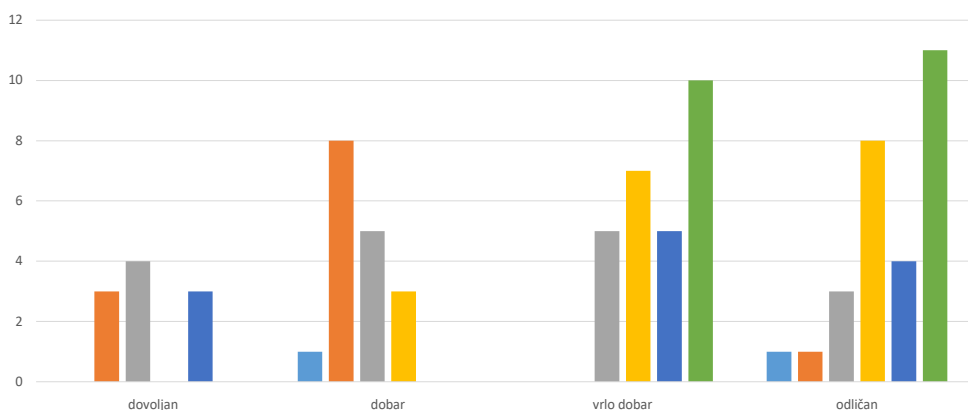
Grafikon 3. Rezultati ispitanika s obzirom na uključenost u vrtićki program

Rezultati pokazuju da, unatoč očekivanju da će razlika postojati, ona ipak nije utvrđena (grafikon 3). Prema nekim ispitivanjima, u Požeško-slavonskoj županiji više od 50% djece ne polazi vrtić. Navedeni rezultati opovrgavaju treću postavljenu hipotezu.

Četvrti je cilj istraživanja bio ispitati razliku u recepciji djela s obzirom na ocjenu iz hrvatskoga jezika. Rezultati pokazuju korelaciju između ocjene i uspjeha, tj. oni učenici koji imaju bolju ocjenu iz Hrvatskog jezika pokazuju i bolju recepciju djela (grafikon 4).

Grafikon 4. Rezultati ispitanika s obzirom na ocjenu iz Hrvatskoga jezika

Navedeni rezultati djelomično potvrđuju postavljenu hipotezu zato što i poneki dobri ili vrlo dobri učenici pokazuju jako dobru recepciju pročitana djela *Moja Zlatna dolina*. Pretpostavlja se da je to zato što zaključnu ocjenu iz Hrvatskog jezika učenik dobiva vrednovanjem svih područja u predmetu, a ne samo razumijevanjem pročitana teksta.

Zaključak

Autobiografsko djelo *Moja Zlatna dolina* učenicima je zanimljivo i vole ga čitati, samo ih treba na pravi način motivirati kako bi ga bolje razumjeli. Kao što je znano, motivacija je važan preduvjet razumijevanja, doživljavanja i spoznavanja književno-umjetničkoga djela. Budući da je riječ o djelu koje je ujedno i djelo zavičajne književnice, upravo bi se zbog toga trebalo naći na popisu lektire učenika četvrtoga razreda u Požeštini, a provedeni projekt i njegovi rezultati idu tome u prilog i pokazuju kako se sve nastava može učiniti zanimljivijom i svrsishodnijom.

Rezultati provedenoga istraživanja pokazuju bolju recepciju zadanih ulomaka kod učenika eksperimentalne skupine (proveden projekt) te pozitivniji stav prema djelu u cjelini upravo zbog provedenoga projekta koji je učenicima pomogao u razumijevanju. Djevojčice su pokazale bolju recepciju od dječaka kao i učenici koji su imali bolju ocjenu iz Hrvatskog jezika.

Sve to pokazuje da Zlatu Kolarić-Kišur, kao zavičajnu dječju književnicu, trebamo približiti svojim učenicima, osvijestiti potrebu čitanja *Moje Zlatne doline*, koja govori o ljubavi prema zavičaju i djetinjstvu u prostoru koji je djeci blizak i poznat, ali vremenski malo udaljen.

Načina je zaista mnogo, a pronaći će ih samo učitelj koji je kreativan, koji želi stvarati, tragati, rasti i razvijati se. „Najbolji učitelji ujedno su i najzahtjevniji učitelji: oni od učenika zahtijevaju razmišljanje.” (Glasser, 1994.).

Literatura

- Aladrović-Slovaček, K. (2014). Autobiografski i zavičajni elementi u stvaralaštvu Zlate Kolarić Kišur i Branka Hribara. U: *Veliki dječji književnici/ce kao univerzalni kapital*, ur. T. Đurići i I. Mahić, str. 30-41. Slavonski Brod: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Osijeku – podružnica Slavonski Brod.
- Anić, V. (1991). *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Bežen, A. (2002). *Što danas znači biti pismen?* Zrno, 14 (49-50), Zagreb.
- Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
- Kovačević, M. (1997). *Metodičko-književna motrišta*. Školske novine, Zagreb.

- Kolarić – Kišur, Z. (2004). *Moja Zlatna dolina*. Zagreb: Školska knjiga.
Kukuruzović, A. (2008). *Požeško-slavonska županija*. Zagreb: Školska knjiga.
Lučić-Mumlek, K. (2002). *Lektira u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
Rosandić, D. (1978). *Književnost u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Following the Trail of Homeland and Prominent People to the Reception of the Autobiographical Story *Moja Zlatna dolina*

Summary

Story collection *Moja Zlatna dolina* is one of the rare ones that speak about love for the Požega county. It also has an important role in the 20th century children's literature history, which is why it forms a part of the 4th-grade Croatian language curriculum (Nastavni plan i program, 2006). However, the research (Aladrović-Slovaček i Marić, 2014) suggests that the story itself is not fully perceived, because many teachers, even teachers from the Požega-Slavonia County, do not include the story in their curriculum. By doing so, they make it impossible for children to develop interest in the story. On the other hand, it is well known that love for our homeland and country will be greater if we are familiar with its culture (Kukuruzović, 2008). The aim of this research is to show how third-graders perceive the story *Moja Zlatna dolina*. In order to make it more successful, the pupils made a mini project, in which they studied the homeland past. The class (experimental group) was divided into four groups. The groups studied famous people from the Požega county, objects used in the past, as well as clothes and children's games. After finishing the project, the pupils read short stories *Susreti koji se ne zaboravljaju* and *Šeširi koji mi zagorčāše život* (*Moja Zlatna dolina*). Their knowledge was examined through a reading comprehension check and a questionnaire about the attitudes towards both the text they had read and the project itself. In another class (control group), pupils had to read the stories and describe how they perceived the book. It was expected that the pupils from the experimental group would show better reception of the story, as well as a more positive attitude towards the story due to the project that helped them understand it better.

Keywords: homeland; prominent people; reception of the story *Moja Zlatna dolina*.

Anka Kukuruzović, učiteljica savjetnica
OŠ fra Kaje Adžića
Školska 2, 34310 Pleternica
anka.kukuruzovic@gmail.com